

OBSAH

Ivo Samson:

Jeden Blízky východ: dva spojenské prístupy
One Middle East – Two Allied Approaches

Katarína Valášková:

Irak – nekonzervatívna línia zahraničnej politiky USA
Iraq – neoconservatism in the US foreign policy

Vladimír Tarasovič:

Irak – vývoj bezpečnostnej situácie po skončení vojnových operácií v apríli 2003
Iraq – development after the end of military operations in 2003

Jozef Klavec:

Terorizmus na Blízkom východe
Terrorism in the Middle East

FENOMÉN BLÍZKY VÝCHOD

V ostatných rokoch, najmä však po podpísaní mierových zmlúv v Oslo, sa pozornosť sveta sústreďuje na tzv. úžiu blízky východ a na jeho jadro: palestínsko-izraelský mierový proces. Kľúčový záujem o oblasť bývalého revidovaného britského mandátu Palestíny je pochopiteľný, pretože v arabskom a navyše v celom moslimskom svete existuje všeobecná solidarita s palestínskou stranou sporu, a bez zaangažovania ostatných arabských krajín nie je spor riešiteľný.

Blízkovýchodný konflikt ostáva primárnym zdrojom svetovej bezpečnostnej krízy. Palestínsko-izraelský konflikt, ktorý je súčasťou širšieho arabsko-izraelského konfliktu, sa navyše instrumentalizuje do šírenia protizápadných a najmä protiamerických nálad. Tie sú spojené s pestovaním pocitu ohrozenia, ktorý, naopak, vedie k islamskému terorizmu, k štátnemu sponzorstvu terorizmu, k pokusom o vývoj a šírenie zbraní hromadného ničenia a eventuálne k medzinárodným ekonomickým krízam v dôsledku embarga na ropu a zemný plyn voči štátom, ktoré sa v arabsko-izraelskom spore stavajú na stranu Izraela (embargá 1967, 1974). Dnes, po pokuse zastaviť rozmáhajúcu sa krízu zásahom v Iraku, už zreteľný rozdiel medzi postupmi spojencov v rámci transatlantického zväzku ukazuje, že konflikt na Blízkom východe dokázal rozdeliť aj bývalých spojencov. Časť európskych spojencov, ale napríklad aj Kanada, ktorí sa naďalej spoliehajú na vojenskú silu USA, nechávajú túto krajinu bojovať, čiže robiť hrubú vojenskú prácu, a uspokojujú sa napokon v lepšom prípade s viac-menej skromným prínosom pre povojnovú rehabilitáciu, v horšom prípade USA kritizujú za použitie sily.

Európska únia si voči časti Blízkeho východu (najmä voči Egyptu, Sýrii, Jordánsku, Libanonu, Izraelu a Palestínskej autonómii, ako aj oblasti Maghrebu) postupne vypracovala vlastnú stratégiu, ktorá nekorešponduje plne so stratégiou USA. Ak USA budujú strategické partnerstvá s vybranými moslimskými krajinami Blízkeho východu, EÚ vypracovalo globálne *Strategické partnerstvo s krajinami Stredozemia a Blízkeho východu*. Vzhľadom na neúspech oboch hlavných izraelsko-palestínskych mierových pokusov (Oslo, Cestovná mapa) konštatuje EÚ v roku 2004 zhoršenie bezpečnostného prostredia v oblasti euro-stredozemného partnerstva.

Diskusia o arabsko-izraelskom konflikte sa zdanlivo týka len starovekého alebo novodobého zdôvodnenie nároku na oblasť, ktorá sa geograficky vymedzuje ako Palestína, prípadne len v izraelskej interpretácii ako *Eretz Israel*. Keďže z hľadiska

medzinárodného práva tu nedochádza ku konsenzu (rezolúcia OSN z 29. novembra 1947 o rozdelení Palestíny na arabskú a židovskú časť je rezolúciou Valného zhromaždenia, nie Bezpečnostnej rady), legitimita vlastníctva daného územia sa interpretuje rôzne. V skutočnosti však nejde len o územie: v konflikte sa premietajú mocenské (politické aj ekonomické), vojenské aj hodnotové kalkulácie. V neposlednom rade je dnešný palestínsko-izraelský konflikt aj záležitosťou boja o dnešnú hlavnú strategickú surovinu, ale prakticky i symbolicky aj o strategickú surovinu, ktorá bude v 21. storočí nadobúdať čoraz väčší význam – o vodu.

Na konflikte zaráža priam kolosálny nepomer síl. Keďže arabské krajiny sú v postoji proti Izraelu spravidla vzácné jednotné, nemožno tento nepomer nebrať do úvahy: arabský svet (celkovo 22 členských krajín Ligy arabských štátov) má 650-krát väčšiu rozlohu a 50-krát vyšší počet obyvateľstva. Problémom je aj to, že Palestínčania tvoria dnes absolútnu väčšinu (50 – 70 %) obyvateľstva Jordánska, ktorý je *de facto* palestínskym štátom. Súčasne sa však väčšina palestínskych Jordánčanov dáva registrovať ako jordánski občania a utečenci súčasne, čím odôvodňujú svoj nárok na podporu zo strany OSN v tomto kráľovstve, ktoré popri Egypte ako jediné podpísalo v roku 1994 s Izraelom mierovú dohodu. Nepomer v rozložení síl zvyšuje aj historický fakt, že arabská strana bola po väčšinu historického času podporovaná aj nepomernými finančnými prostriedkami (bohaté ropné štáty) a asymetria politickej a vojenskej pomoci bola rovnako nápadná (ZSSR, Čína, najnovšie niektoré krajiny EÚ).

Z diskusie o práve jednej či druhej strany na historické územie (Palestína alebo v *Eretz Israel*) sa nedá jednoznačne vylúčiť ani argumentácia jednej, ani protiargumentácia druhej strany. Geografickú argumentáciu uprednostňuje viac izraelská strana, ktorá môže dokázať kontinuitu židovského osídlenia Palestíny od čias Rímskej ríše, ako aj legitímne nakupovanie pôdy židovskými osadníkmi od 80. rokov 19. storočia či arabské pokusy o vymazanie Izraela z mapy Blízkeho východu po roku 1948. Mnohí arabskí odborníci preto diskusiu o práve na pôdu odmietajú, pretože podľa ich názoru vlastne môže potvrdzovať oprávnenosť súčasnej politickej, ekonomickej a vojenskej dominancie Izraela v regióne.

V súčasnosti nie je zrejme nijaký iný konflikt tak zaťažený emotívnymi stereotypmi. Nielen analýza, ale už rámcová deskriptívna arabsko-izraelského konfliktu naráža na bariéry subjektívneho pohľadu. Nie iba v prípade politikov či diplomatov, ale aj u deklaratívne objektívnych a nadstraníckych pozorovateľov s odborným, resp. vedeckým zázemím.

Ivo Samson

BEZPEČNOSTNÉ ANALÝZY
ČÍSLO 3/2004

REDAKČNÁ RADA

Ivan Hromada
Matúš Korba
Róbert Ondrejcsák
Ivo Samson
Tomáš Valášek

Prílohu pripravuje CSS
v spolupráci s R. C. SFPA, n. o.
Centrum bezpečnostných štúdií
Centre for Security Studies (CSS),
Odbojárov 10/a (FSEV UK),
820 05 Bratislava.
Telefón/fax: 00421-2-5564 4117

Ivo Samson

JEDEN BLÍZKY VÝCHOD: DVA SPOJENECKÉ PRÍSTUPY

Po zlyhaní Cestovnej mapy sa Blízky východ opäť nachádza v chaose. Potom ako nový palestínsky líder (ministerský predseda Mahmúd Abbás) rezignoval v dôsledku nedostatočnej podpory zo strany palestínskeho vedenia pre svoje plány podriaďiť svojmu úradu bezpečnostné služby, k moci sa opäť neobmedzene dostalo staré palestínske vedenie na čele s Jásirom Arafatom. Okamžite sa vynorila otázka, čo pre implementáciu Cestovnej mapy urobili jej dvaja hlavní protagonisti, konkrétne USA a Európska únia. Ostatní dvaja členovia tzv. Kvarteta – OSN a Ruská federácia – zohrávajú pri riešení palestínsko-izraelského sporu neporovnateľne bezvýznamnejšiu úlohu.

EÚ sa pri monitorovaní plnenia podmienok Cestovnej mapy správala pasívne, a ak bola kriticky adresná, potom skôr na adresu Izraela. Únia sa od priamej zodpovednosti za arbitráž medzi izraelskou a palestínskou stranou po kontinuite teroristických útokov proti izraelským cieľom dištancovala a podporovala dojem, že zodpovednosť je plne v ržii USA, čo bolo v rozpore s multilateralizmom, ktorý tvorí jeden z hlavných cieľov zahraničnej, bezpečnostnej aj obrannej politiky EÚ. Únia napriek tomu ani náznakom nepristúpila na demagogickú kritiku USA, ako to vzápätí robili niektorí americkí autori (napr. Noam Chomsky, Moshe Zukermann a Paul Brass).

Po odmietavých reakciách EÚ na fyzickú „mimosúdnu“ likvidáciu teroristického šejka a vodcu Hamasu Ahmeda Jásina v roku 2004 sa nevyhnutne natíska dojem, že EÚ opäť sabotovala šancu stať sa vo svojej stredovýchodnej politike čitateľnou a že vyhlásenia o potrebe multilateralizmu si nespája s multilaterálnou zodpovednosťou. Na rozdiel od niektorých realistických moslimských predstaviteľov v Európe, ktorí Izraelu k likvidácii Jásina blahoželali (generálny tajomník Moslimskej asociácie Taliánska šejk Abdul Hadi Palazzi), Javier Solana sa prezentoval ako „otrasený“ a „zhrozený“ bez toho, aby predostrel alternatívu prevencie proti teroristickým útokom.

Európska bezpečnostná stratégia z decembra 2003 pritom poskytuje Európskej únii príležitosť prevziať zodpovednosť za „zadný dvor“, pretože jednak definuje terorizmus ako hlavnú bezpečnostnú hrozbu pre EÚ, jednak túto hrozbu aj geograficky lokalizuje do oblasti Stredného východu (aj keď nie výslovne na územie revidovaného britského mandátu Palestíny, dnešnej oblasti priameho palestínsko-izraelského sporu na území zúženej historickej Palestíny). Tým, že bezpečnostná stratégia EÚ označuje terorizmus za „globálny svojím rozsahom“ a za fenomén, „spojený s náboženským extrémizmom“, mala EÚ možnosť podrobiť budúci bezpečnostný vývoj reálnej diagnóze, najmä keď sama pripúšťa, že sa stala „cieľom aj základňou takého terorizmu“.

Logický ďalší krok však EÚ pri svojej stredovýchodnej politike už neurobila: ak by totiž vyvodila dôsledky z vlastného konštatovania, že sa stala terčom medzinárodného terorizmu a súčasne aj základňou pre jeho aktivity, nebolo by možné naďalej pa-

ušalizovať medzinárodný islamistický terorizmus tvrdeniami o potrebe „spravodlivo riešiť palestínsko-izraelský konflikt“. EÚ sa stala terčom medzinárodného terorizmu napriek tomu, že sa všeobecne považuje za jednostranne propalestínsku. Ďalším logickým krokom tohto konštatovania by musela byť vlastná iniciatíva, ktorá nečaká na podnety unilateralistickej superveľmoci – USA a bude realisticky konať nezávisle od nej. Pri tomto ďalšom kroku by však zrejme EÚ nevyhnutne dospela k potrebe prehodnotiť svoju doterajšiu koncepciu mäkkej bezpečnosti, a to je posun, na ktorý sa zatiaľ nemôže odvážiť. Dôvody, prečo nemôže riskovať dôsledky takej zmeny, boli viackrát objasňované.¹

Ak sa transatlantickí spojenci líšia v prístupe k regionálnym ohniskom napätia, potom Blízky východ je najzreteľnejším príkladom rozdielného nazerania na problém. Hoci dvojaká optika sa týka celého Stredného východu, najmarkantnejšiu dichotómiu vidieť v prístupe k arabsko-izraelskému sporu v revidovanom britskom mandáte, teda v oblasti priamej palestínsko-izraelskej konfrontácie. Nový, radikálny prístup USA (lepšie povedané administrácie Georgea Busha) k riešeniu arabsko-izraelského problému sa niekedy nazýva aj „štvrtým pilierom“ Bushovej doktríny. Bushovi sa po 11. septembri podarilo napadnúť dlhodobý propagandistický trend, ktorý sa od vojenskej porážky Arabov v r. 1967 pestoval v celom moslimskom svete a postupne bol vďačne preberaný v Európe a spočiatku aj v Amerike.

Táto taktika spočívala v tom, že Arabi boli po obsadení sporných území (Západného brehu a pásma Gazy) Izraelčanmi odtehrá virtuálne vyselektovaní ako menšina, ktorá sa nachádza v nerovnom boji so silnejším nepriateľom, a vytrvalo sa pracovalo na imidži malého palestínskeho subnároda, ktorý nie je vôbec podporovaný obrovskými finančnými a mocenskými prostriedkami moslimského sveta, ale, naopak, čelí drvinej prevahe silnejšieho protivníka. Európa, ktorá „Židom nikdy neodpustí holokaust“, tento nový pohľad s úľavou akceptovala a až po skúsenosti s palestínskym odmietnutím mierového procesu z Osla tak robila aj americká administratíva za Billa Clintona.

NOVÝ AMERICKÝ PRÍSTUP

Prezident Bush prelomil v roku 2002 pri formulovaní svojej doktríny doterajší

americký pohľad na palestínsko-izraelský konflikt. Znovu potvrdil podporu vzniku samostatného palestínskeho štátu, ale ako jediný americký prezident v doterajšej histórii bol schopný povedať Palestínčanom to, čo bolo dlhé roky evidentné, ale ostávalo oficiálne tabu: že po desaťročia dávali sebou „manipulovať ako figúrky v blízkovýchodnom konflikte“, a vyzval ich, aby svoje nedôstojné postavenie zmenili. V jasnom protiklade k politike EÚ obvinil aj Palestínsku samosprávu: „Palestínske úrady dnes nebojujú proti terorizmu, naopak, podporujú ho.“ Súčasne pridal varovanie, na ktoré sa EÚ (menovite Javier Solana ako vysoký predstaviteľ pre spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku únie) zatiaľ neodvážila: „USA nebudú podporovať zriadenie samostatného palestínskeho štátu, kým sa palestínski vodcovia neobrátia sústredene proti teroristom a nerozložia ich infraštruktúru.“ Nebola to síce explicitne výzva na vojenský zásah proti Hamasu, ale účinný boj za zriadenie palestínskeho štátu nepripúšťal inú interpretáciu.

Týmto „štvrtým pilierom“ sa Bushova doktrína stala kompletnou. Vyhlásenia americkej vlády v roku 2004, že si nevie predstaviť návrat palestínskych utečencov do Izraela a najlepším riešením utečeneckej otázky bude, že tak, ako izraelskí utečenci z arabských krajín ostali v Izraeli, tak arabskí utečenci „ostanú na území budúceho palestínskeho štátu“, je len logickým dôsledkom štvrtého piliera Bushovej doktríny. Americké absolutórium na zmrazenie utečeneckej otázky je aj nevyjadreným varovaním palestínskej strane, že vojenská agresia arabských krajín proti suverénnemu štátu, alebo terorizmu palestínskych geríl s podporou Palestínskej samosprávy sa nevypláca a bude mať kontraproduktívne následky: ďalšiu stratu územia. Ak bude americká zahraničná politika v revidovanom britskom mandáte dovedená v budúcnosti do ďalších dôsledkov, bude sa musieť zmeniť aj doterajšie americké odmietanie „berlínskeho múru“, t. j. bezpečnostnej bariéry, ktorou sa po roku 1949 a 1967 opäť menia hranice Izraela. Návrat pred „múr“ by totiž prakticky neznamenal nič iné než etnickú číšťku.

Po 11. septembri 2001 tak v americkej zahraničnej politike došlo k nepozorovanej, ale radikálnej zmene vo vzťahu k Strednému východu, konkrétne k revidovanému britskému mandátu Palestíny, a je otázne,

či a do akej miery sa ktorákoľvek prípadná postbushovská administratíva bude schopná vrátiť k stereotypnej rétorike „spravodlivého riešenia izraelsko-palestínskeho problému“.

IZRAEL AKO „NAJVÄČŠIA HROZBA“ PRE SVETOVÝ MIER V EÚ

Po kontroverznom výskume verejnej mienky v (starých) členských štátoch EÚ v októbri 2003 prostredníctvom Taylor Nelson Sofres/EOS Gallup², z ktorého vyplynulo, že absolútna väčšina (viac ako 50 %) Európanov považuje Izrael za najväčšiu hrozbu pre svetový mier, sa síce nastolilo niekoľko ďalších kľúčových otázok o vývoji európskej bezpečnostnej politiky, ale výsledky výskumu sú relatívne kompatibilné s informačnou politikou o Izraeli v EÚ – už nie iba v neonacistických či v neolavicových médiách, ale aj v inštitúciách EÚ. Reakcia oficiálnej EÚ na elimináciu špičiek hnutia Hamas, ktorej politické krídlo sama EÚ prednedávnom zaradila na listinu teroristických organizácií, je symptómom súčasného chápania palestínsko-izraelského a arabsko-izraelského konfliktu na Strednom východe vôbec. Nevyjasnená ostáva navyše úloha Európskej komisie pri pokusoch potlačiť medializáciu tejto verejnej mienky v EÚ.

Mŕtve a neadresné kritiky v štýle tradičných kliše („neadekvátne reakcie Izraela“, „špirála násilia“ atď.) poukazujú na statický charakter prístupu EÚ k problematike stredovýchodného konfliktu. EÚ nebola schopná zmeniť svoju politiku ani po stroskotaní dohôd z Osla v r. 2000 (odmietnutie izraelských návrhov v Camp Davide), ani po sabotovaní Cestovnej mapy (nesplnenie záväzku Palestínskej samosprávy „odbrojiť teroristické skupiny“ akýmkoľvek prostriedkami v prvej fáze obnoveného mierového procesu).

EÚ a USA sa tak líšia nielen na úrovni politického rozhodovania, ale aj v polohe verejnej mienky, keďže v USA sa ako najväčšie hrozby pre svetovú stabilitu v tom istom čase vnímali Irán, Irak, Severná Kórea a dokonca ešte stále Afganistan. Blízky východ pre EÚ predstavuje obrovskú, aj keď súčasne nesmierne komplikovanú príležitosť presvedčiť svet, ale najmä svojho transatlantického partnera, že multilateralizmus má svoje oprávnenie. Zmenu pasívnej politiky môže EÚ predísť obávanou obnovou bipolarity (tentoraz americko-čínskej), o ktorej sa pomaly, ale isto začína v Európe hovoriť.

ZÁKLADY PRE NOVÚ A EFEKTÍVNU POLITIKU EÚ NA BLÍZKOM VÝCHODE

Predpokladom pre novú politiku EÚ na Blízkom východe, a najmä v oblasti revidovaného britského mandátu Palestíny,

je určite aj kritická európska sebareflexia. EÚ by možno mohla prehodnotiť svoj odmietavý postoj k známemu provokatívnemu tvrdeniu Roberta Kagana, že „odmietnutie mocenskej politiky zo strany EÚ v konečnom dôsledku závisí často od vôle USA uplatňovať silu proti tým, ktorí veria v mocenskú politiku“. Hoci výslovné priznanie tejto tézy Európskou úniou nie je pravdepodobné, EÚ musí vo svojom vlastnom záujme – ak chce predísť zvyšovaniu konfliktného potenciálu vo svojom najbližšom susedstve – prinajmenšom prehodnotiť svoju doterajšiu politiku, ktorá je charakterizovaná absenciou aktivity.

Nová úloha EÚ pri riešení konfliktu na Strednom východe je nemysliteľná bez delby práce s USA, pričom EÚ sa musí pripraviť na to, že vzhľadom na doterajšiu pasivitu si bude musieť svoje rovné postavenie (na rozdiel od rovnoprávneho, ktoré už má) ešte len zaslúžiť. EÚ si bude musieť osvojiť zásadu, že multilateralizmus sa americkému spojencovi nedá nadiktovať. Dá sa vydobýť len tým, že EÚ zvýši svoju konkurencieschopnosť. Odstránenie kritizovaného unilateralizmu sa teda vedie nielen vo sfére dialógu medzi politikmi, bezpečnostnými expertmi a diplomatmi, ale aj v oblasti zvyšovania vojenských spôsobilostí a pokrokov v otázke budovania autonómnej európskej obrany. EÚ bude musieť navyše začať intenzívny dialóg s vplyvnými židovskými organizáciami v USA, teda s aktérmi, ktorých dôveru Európa v ostatných niekoľkých rokoch stratila.

EÚ si, samozrejme, musí v prvom rade získať dôveru USA a bude musieť robiť všetko pre to, aby nestrácala zo zreteľa americké záujmy na Blízkom východe, teda stabilitu regiónu a trvalé mierové riešenie. Znamená to odklon od doterajšieho absolutizovania ekonomickej pomoci pre „okupované územia“, ktorá fakticky znamenala toľko, že EÚ si od PLO kupovala bezpečnosť, konkrétne imunitu pred teroristickými útokmi na európske ciele. Samotné výsledky „Marshallovho“ plánu pre Blízky východ sú však žalostné: v porovnaní s americkým Marshallovým plánom na obnovu západnej Európy po skončení druhej svetovej vojny vynaložili externé strany (v prvom rade EÚ) na pomoc Palestínčanom len v období od podpísania dohôd z Osla v r. 1993 po začiatok druhej intifády v r. 2000 zhruba štyrikrát viac amerických dolárov na hlavu (okolo 1 200 USD), než pripadlo na obyvateľa krajín Európy (pri súčasnom kurze) zapojených do Marshallovej pomoci. Mierové riešenie je v súčasnosti (koniec roka 2004) ešte vzdialenejšie než v roku 1993 a teória efektivity „mäkkej bezpečnosti“ sa tak nielen neosvedčila, ale pumpovanie finančných prostriedkov do skorumpovanej Palestínskej autonómie sa ukazuje pre mierové riešenie skôr ako kontraproduktívne.

Rovnako USA majú skúsenosť, že bez aktívneho angažovania EÚ nemajú ich

opakované mierové aktivity na Blízkom východe šancu na úspech. Delba práce môže napomôcť určitú harmonizáciu asymetrií: dôveru arabskej strany (a nedôveru Izraela) v EÚ a dôveru Izraela (a nedôveru Arabov) v USA. Podobne bude možné skombinovať vojenskú silu zámorského partnera a silné ekonomické postavenie EÚ v regióne. Obe strany sa od samého počiatku budú musieť zhodnúť v prostriedkoch a cieľoch, teda v položkách, v ktorých zatiaľ manifestujú rozdielne názory. Dobrou bázou na rozvíjanie spoločnej filozofie riešenia môže byť prinajmenšom zhoda v tom, že obe strany v súčasnosti podporujú „dvojštátne“ riešenie palestínsko-izraelského sporu a že toto riešenie – prinajmenšom nominálne – podporujú aj palestínski Arabi.

Ak má však niekto brať úlohu EÚ pri aktívnom utváraní mierového procesu na Strednom východe vážne, potom sa bude musieť EÚ dohodnúť s USA na jednoznačných podmienkach, ktoré zúčastnené strany konfliktu musia plniť. Také nedvojzmyselné podmienky sa budú vzťahovať aj na ďalšie krajiny tzv. užšieho Stredného východu, menovite na Sýriu a Libanon, ktoré doteraz terorizmus proti Izraelu buď priamo podporovali (vzťah Sýria – Hamas), poprípade ho tolerovali (vzťah Libanon – Hizbolláh). Súčasťou podmienok, ktoré nesmú nechávať priestor na odlišnú interpretáciu, musia byť aj sankcie proti tým, ktorí tieto podmienky nespĺňajú. Zúčastnené strany konfliktu musia vedieť, čo ich zo strany EÚ očakáva, ak porušia dohodnuté pravidlá. EÚ má pritom v rukách nástroje v podobe asociačných dohôd s Izraelom aj Palestínskou samosprávou.

EÚ by tak malo využiť diskusiu o dimenziách spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky v tom zmysle, že bude schopná zaviazat svojich členov v BR OSN k jednotnému hlasovaniu pri sankcionovaní narušiteľa nedvojzmyselných dohôd (v prvom rade záväzku zastaviť teroristické útoky). Zo strany EÚ to však bude znamenať hrozbu sankcií nielen Izraelu, ale aj Palestínskej autonómii, konkrétne suspendovanie alebo úplné zrušenie prísunu finančných prostriedkov EÚ pre „rozvoj Palestínskej samosprávy“ (od novembra 2000 asi 10 miliónov eur mesačne).

Súčasťou nového spoločného postupu EÚ a USA pri riešení konfliktu na Strednom východe (palestínsko-izraelského sporu v revidovanom britskom mandáte Palestíny) musí byť aj možnosť ozbrojenej intervencie. Doterajší priebeh konfliktu ukazuje, že bez vojenského riešenia (podobne ako na Balkáne) sa trvalý mier a ukončenie násilnosti nedá zrejme očakávať. EÚ musí prinajmenšom deklarovať politickú vôľu, že, po prvé, je pripravená podieľať sa na vojenskom zásahu a, po druhé, má k dispozícii potrebné vojenské kapacity a iné spôsobilosti, ktoré je ochotná nasadiť spoločne s inými medzinárodnými jednotka-

mi. Samozrejmosť amerického velenia (akokoľvek pod mandátom OSN) nad týmito silami by pre EÚ nemala byť dôvodom na demotiváciu a ponosy na „unilateralizmus“.

Pri možnej vojenskej intervencii ide totiž o to, aby s intervenciou súhlasil aj Izrael, ktorý doteraz medzinárodnú intervenciu odmietal. Dôvody na negatívny postoj k intervencii medzinárodných jednotiek vychádzajú z izraelskej nedôvery v medzinárodné riešenie v dôsledku zlyhania „mäkkých“ ozbrojených intervencií či už napr. v Libanone (v 80. rokoch), alebo neskôr v Bosne. Práve bosniacky príklad neschopnosti zabrániť masakre v Srebrenici takmer vylučuje dôveru Izraela v schopnosť Európanov neopakovať rovnaké fatálne zlyhanie na Blízkom východe. Ozbrojená intervencia s „tvrdou“ americkou účasťou (americké velenie) má tak šancu získať v Izraeli súhlas, zatiaľ čo Palestínčania sa zahraničnej intervencii nebránia. Predstavy oboch strán sporu (Izraela a Palestínskej autonómie) sa však rozchádzajú: Izrael si sľubuje od medzinárodnej intervencie (ak by ju mal akceptovať) trvalý mier, Palestínska autonómia revíziu daného stavu, keďže ani teroristickými útokmi sa ho nedarí zmeniť.

Euro-americká dominancia v medzinárodných jednotkách (v ktorých nesmú chýbať príslušníci moslimských krajín) by pomohla jednak odstrániť nerealistické očakávanie Arabov (že intervencia je osožná len na to, aby navrátila arabsko-izraelský pomer do hraníc pred vojnou v r. 1967), jednak zakorenenu stereotypnú nedôveru Izraelčanov voči OSN a EÚ – nepoctivosť, pokryteckú dvojtandardnosť a permanentnú kapituláciu hodnôt pred arabskou ropou.

(Autor pracuje v RC SFPA, n. o.)

SUMMARY

In One Middle East – Two Allied Approaches the author maintains, that Middle East needs both the EU and the USA. If both actors are involved, the asymmetries in their approaches can be harmonized - EU has more credibility in the Arab world while the US is more trusted by Israel. Up to date, the EU has not been fully acting according to what it outlined in the European Security Strategy. It often reduces answer to international terrorism to need to solve Israeli – Palestine conflict. The EU approach also needs to become more active. The US approach is different after Bush's doctrine was announced. Bush acknowledges the need to create a Palestinian state, but he calls upon Palestinians to behave with more dignity and not to let themselves be abused by other players in the Middle East, who try to exploit Palestinian issue for their vested interests.

POZNÁMKY

¹ Pozri napr. známu štúdiu Petera van Hamma: *Western Unity and the Transatlantic Security Challenge*, Marshall Center Papers, 2002

² Pozri EUobserver.com

Katarína Valášková

IRAK – NEOKONZERVATÍVNA LÍNIA ZAHRAIČNEJ POLITIKY USA

Tragédia, ktorá sa odohrala v Spojených štátoch v septembri 2001, prinútila terajšieho amerického prezidenta G. Busha, ktorý vo svojej predvolebnej kampani avizoval zníženie americkej angažovanosti vo svete, aby prehodnotil stanovisko v otázkach národnej bezpečnosti a úlohy Spojených štátov vo svete. Bolo zrejmé, že vojenská sila sama osebe je v prípade hrozby, ktorú predstavuje islamský terorizmus a fanatizmus, nedostačujúca.

Za týchto okolností sa prezident Bush priklonil k myšlienke, podľa kritikov dávno mŕtvej, že prijatie ideí slobodnej a demokratickej spoločnosti nepriateľskými krajinami je jediným možným spôsobom, ako ubrániť a dlhodobo zaručiť mier, stabilitu a bezpečnosť pre USA a svet. Bushove vyjadrenia a rozhodnutia nesú známky neokonzervatizmu. Neokonzervatívci sú najčastejšie obviňovaní z „únosu“ zahraničnej politiky USA a zo zavlečenia krajiny do vojny. Od konca studenej vojny, z ktorej Amerika vzišla ako víťaz do veľkej miery vďaka takejto hodnotovej vízii zahraničnej politiky, upozorňovali na fakt, že svet nikdy neprestal byť nebezpečný – to len Západ prestal byť obozretný. S koncom studenej vojny totiž Západ dospel k presvedčeniu, že nastal čas rozmyšľať a hovoriť iba o mieri. Hlavný nepriateľ – sovietsky komunizmus – bol premožený a len pomyslenie na to, že by sa niekedy mohli vynoriť iní nepriatelia či odlišné hrozby, bolo príliš národné a znepokojivé.

Tých, ktorí nabádali k neprestajnej ostrážosti a kládli dôraz na národnú bezpečnosť a obranu, bolo iba zopár. Publicisti a politici činní ľudia vrátane P. Wolfowitz, R. Perla, D. Feitha, W. Kristola a R. Kagana roky argumentovali v prospech rozhodnej a aktívnej americkej stratégie vo svete. Silu, ktorú Amerika nazhromaždila počas studenej vojny, by podľa Feitha nemala rozpustiť, ale, naopak, využiť na formovanie sveta na svoj obraz.

Prvá výzva a príležitosť realizovať túto stratégiu od konca studenej vojny prišla v roku 1991, keď sa Saddám Husajn rozhodol vyplniť mocenské vákuum spôsobené absenciou veľmocenskej rivality v regióne. Hrozilo, že ovládne štvrtinu ropného bohatstva Zeme, bude diktovať podmienky produkcie OPEC-u a bezpochyby sa skôr či neskôr pokúsi ovládnuť celý región.

Západné mocnosti boli prinútené konať. Tým, že vtedajší prezident Bush starší nevydal po oslobodení Kuvajtu aj rozkaz tiahnuť na Bagdad, ale ponechal Husajna pri moci, sa podľa neokonzervatívcov dopustil fatálnej chyby. Jednej z mnohých chýb politiky 90. rokov, za ktoré podľa nich Amerika zaplatila 11. septembra 2001. Husajna síce porazili a vyhnali z Kuvajtu, no prežil ako človek aj ako diktátor. Sad-

dámovi a jemu podobným teda Západ vyslal signál, že vojna proti Západu síce zaručene prináša vojenskú porážku, no neznamená nevyhnutne katastrofu pre vládcu samotného.

NEOKONZERVATIVIZMUS V ZAHRAIČNEJ POLITIKE USA

V roku 1997 založila skupina intelektuálov Projekt pre nové americké storočie (*Project for New American Century*), ktorý naliehal na vtedajšieho prezidenta Billa Clintona, aby Irak konfrontoval. „Amerika je príliš benevolentná, príliš slabá, nerozhodná a neangažovaná vo svete,“ argumentoval vtedy W. Kristol. „Americké vodcovstvo je jediným kľúčom k stabilite a bezpečnosti, jedinou nádejou na šírenie slobody a demokracie vo svete.“¹ Neokonzervatívci považujú Clintonovu zahraničnú politiku za zmätenú, nejasnú a málo angažovanú a celé 90. roky sú pre nich anomáliou, desatročím, v ktorom si USA veľmi neuvážene vybrali „dovolenku“. Charles Krauthammer na konci 90. rokov napísal, že „to, čo naoko vyzerá ako mier, je v skutočnosti iba intervalom snenia medzi dvoma obdobiami reality“. A prebudenie zo sna bolo zdrvivým úderom.

Septembrové udalosti znova vrátili neokonzervatívne idey do centra pozornosti. Zaujímavosťou však je, že ani jedného z najbližších spolupracovníkov Busha, či už D. Rumsfelda, D. Cheneyho alebo C. Ricea, nemožno označiť za neokonzervatívcov, aspoň nimi neboli doteraz. Neokonzervatívci v dnešnej administratíve nezískali ani jeden ministerský post, boli však menovaní na niektoré vysoké posty v úrade ministerstva obrany (P. Wolfowitz, R. Perle). Zastávajú aj vysoké pozície v neštátnej sfére – sú editormi mienkotvorných novín ako *The Weekly Standard*, *Commentary* a *National Interest*, ktoré síce majú malý náklad, no zaujímavejšie ako čísla sú spoločenské a politické kruhy, ktoré ich čítajú. Neokonzervatívci ovládajú aj jeden z najväčších a najrešpektovanejších think-tankov v Amerike – *The American Enterprise Institute* (AEI), ktorý publikuje ročne stovky článkov a desiatky kníh, distribuovaných vládnym úradníkom a zákonodarcom. AEI poskytuje i odborné konzultá-

cie a analýzy prezidentovi, ministerstvám a členom Kongresu.

Keď sa krátko po 11. septembri 2001 námestník ministra obrany P. Wolfowitz vyjadril, že v rámci boja proti terorizmu „dôjde k eliminácii štátov, ktoré terorizmus sponzorujú“, minister zahraničných vecí C. Powell oznámil, že to považuje za osobné stanovisko P. Wolfowitza. Vláda USA nebola v tejto otázke jednotná. Avšak už z prejavu G. W. Busha o stave únie v januári 2002 bolo zrejmé, že boj proti terorizmu predsa len bude mať podobu boja proti režimom niektorých štátov. Irak, Irán a Severnú Kóreu označil Bush za štáty, ktoré sú „zločinecké, podporujú terorizmus a zbroja za účelom narušenia mieru vo svete, štáty tvoriace Os zla“. Tento slovný zvrät nápadne pripomína Reaganove označenie Sovietskeho Zväzu ako „Ríše zla“. Bushova rétorika spájania invázie do Iraku so širšou agendou demokratizácie Blízkeho východu jasne naznačuje výrazný vplyv neokonzervatívcov na smerovanie zahraničnej politiky USA.

FORMOVANIE BEZPEČNOSTNEJ STRATÉGIE USA

Súčasný konflikt, do ktorého bola Amerika násilne zavlečená, označil Bush za „boj dobra so zlom“. Použitie tvrdého slovníka a nazvanie vecí pravými menami paradoxne vystrašilo viac európskych spojencov ako nepriateľské krajiny. Uvedomenie si vojenskej prevahy USA vo svete a schopnosť vybojovať vojnu samostatne bez akejkoľvek pomoci (dôkazom bol Afganistan) podnietilo niektorých európskych štátnikov k obviňovaniu Busha z arogancie, porušovania medzinárodného práva a unilaterizmu. Francúzsky minister zahraničných vecí Michel Barnier označil Bushove poznámky za „zjednodušené a nepremyslené“, nemecký minister zahraničných vecí Joschka Fischer sa sťažoval, že „Amerika si vytvára so spojencov svoje satelity“. Ani snaha o vytvorenie širokej koalície na podporu vojny proti terorizmu (v ktorej išlo skôr o strategicky nevyhnutnú morálnu podporu než o vojenskú pomoc) nezmiernila výroky európskych politikov. Ich reakcie komentoval C. Powell slovami: „Keď sa raz (spojenci) upokojia a uvedomia si, že prezident Bush koná rozhodne, disciplinovane a rozvážne, pochopia, o čo pri vodcovstve ide.“

Napriek tomu, že USA má dnes schopnosť a silu konať samostatne, a aj napriek tomu, že G. W. Bush nikdy nemal „clintonovskú“ ambíciu stať sa milovaným a obdivovaným prezidentom na celom svete, mal by mať na pamäti fakt, že USA nevyhnutne potrebuje pomoc spojencov, a to minimálne v dvoch kľúčových oblastiach, – vo sfére spravodajských služieb a hospodárskej pomoci. Bez spolupráce s inými krajinami Amerika nie je schopná získať nevyhnutné informácie o teroristických sieťach alebo odrezať teroristov od finančných tokov.

Keďže dnešným nepriateľom nie je jediný politický režim, osoba alebo ideológia, boj s ním sa nemôže nikdy definitívne ukončiť, no môže byť viac či menej úspešný. Centrom pozornosti bezpečnostnej stratégie USA sa stala dlho zanedbávaná oblasť širšieho Blízkeho východu. Podobne ako sa Ronald Reagan svojho času správne rozhodol bojovať proti komunizmu tým, že konfrontoval jeho mocensko-politické a ideologické centrum – Kremľ, George W. Bush prešiel do protiútok a udelil na základne, zdroje podpory a útočiská teroristov. Bolo nevyhnutné prejsť do ofenzívy v zahraničí, pretože ani najvyššia bezpečnosť na domácej pôde sama osebe nemôže na sto percent zabrániť teroristickým útokom. Navyše okliešti tradičné slobody a posilní moc štátu nad občanmi. Tu sa však analógia so studenou vojnou končí. Zastrážovanie a hrozba následnej masívnej odpłaty totiž odradí iba racionálne konajúcich aktérov, nie fanatikov odhodlaných zomrieť.

Inváziu do Iraku možno považovať za jednoznačné presadenie neokonzervatívneho vplyvu na americkú zahraničnú politiku. Predstaviteľom tejto línie sa podarilo pretransformovať svoje myšlienky do tzv. Bushovej doktríny, na ktorej koncipovaní sa aktívne podieľali. Tá je obsiahnutá v Bezpečnostnej stratégii USA (september 2002) a je návratom k prvotným princípom americkej národnej bezpečnosti. Interpretuje realitu medzinárodnej politiky v období po studenej vojne ako svet jedinej superveľmoci. Kombinácia týchto dvoch faktorov – univerzálnych politických princípov a bezprecedentnej globálnej sily a vplyvu – robia z Bezpečnostnej stratégie USA dokument, ktorý pravdepodobne zostane základom americkej bezpečnostnej politiky v najbližších desaťročiach. Spojené štáty disponujú všetkými prostriedkami – ekonomickými, vojenskými aj diplomatickými, aby mohli realizovať svoje ofenzívne geopolitické ciele. Navyše vo svetle domácej reakcie na útoky z 11. septembra 2001, víťazstva v Afganistane, zvrhnutia režimu S. Husajna a v súvislosti so schopnosťou prezidenta Busha sústrediť pozornosť národa na problémy medzinárodnej a domácej bezpečnosti Amerika prejavila zodpovedajúce politické odhodlanie sledovať túto stratégiu. Či ním disponuje i dnes, má šancu dokázať 2. novembra v prezidentských voľbách.

V súčasnosti sa vedie polemika o tom, aké smerovanie bude mať americká zahraničná politika v prípade zvolenia J. Kerryho, ktorý sa jasne vyjadril, že sa bude uchádzať o väčšiu podporu najmä zo strany európskych spojencov a o vytvorenie širokej koalície v boji proti terorizmu. Ten má byť prioritou jeho zahraničnej politiky: „Ako prezident USA budem bojovať proti terorizmu silnejšie, múdrejšie a efektívnejšie. Mojou prioritou bude nájsť a potrestať teroristov ešte predtým, ako oni napadnú nás. Ako prezident dokončím prácu v Ira-

ku a potom zameriam všetku pozornosť a energiu na skutočnú vojnu proti terorizmu.“ Vo svojej predvolebnej kampani predložil Kerry sedembodový plán vojny proti terorizmu, ktorý nápadne kopíruje stratégiu dnešnej vlády (okrem posilnenia armády USA, odrezania teroristov od finančných tokov a možnosti získať zbrane hromadného ničenia obsahuje i myšlienku šírenia demokracie v arabskom svete a nutnosť bojovať proti terorizmu aj na poli ideologickom). Je však otáznave, ako chce Kerry získať podporu európskych štátov pri takmer nezmenenej stratégii.

Podľa Bushovej doktríny sa direktívou americkej zahraničnej politiky stala viera v princípy slobody, demokracie, dôstojnosti človeka a ľudských práv. Ako povedal G. W. Bush vo svojom príhovore v Bielom dome v roku 2003: „Spojené štáty americké majú vo svete misiu, ktorá ďaleko presahuje rovnováhu síl či jednoduché sledovanie záujmov. Spojené štáty na seba znova prevzali úlohu šíriteľov demokracie vo svete. Budú brániť už existujúce demokracie. Budú šíriť hodnoty slobody a demokracie všetkými prostriedkami, nenásilnými a mierovými, v prípade nevyhnutnosti i silou.“ Zachovanie vedúcej úlohy USA vo svete totiž vyžaduje viac ideologický než ekonomický expanzionizmus, a ten spája záujmy USA so šírením amerických, respektíve západných ideálov vo svete. Demokratické štáty predsa nebudú slúžiť ako skryš pre teroristov, nebudú terorizmus financovať, slobodní ľudia sa nestanú šíriteľmi násilia. Spojitosť medzi bojom proti terorizmu a zmenou režimov je zrejmalá.

Táto línia zahraničnej politiky má však aj množstvo tvrdých kritikov v celej šírke politického spektra: od senátorov C. Levina a J. Reeda a režiséra Michaela Moora na lavici až po Pata Buchanana na pravici. Ten argumentuje, že „invázia do Iraku a neokonzervatívcami inšpirovaná myšlienka šírenia demokracie je učebnicovým príkladom imperialistickej rozpínavosti, ktorá Ameriku v konečnom dôsledku zničí“².

IMPLEMENTÁCIA BUSHOVEJ DOKTRÍNY

Myšlienky demokratickej spoločnosti boli administratívou prezidenta G. Busha predstavené v regióne širšieho Blízkeho východu – počnúc Afganistanom a Irakom. Ak by sa Irak, ktorý bol dlhodobo najväčšou vojenskou hrozbou regiónu, stal sekulárnou demokraciou, bol by silným príkladom pre všetkých obyvateľov arabského sveta. Režim S. Husajna cynicky a bezohľadne zneužíval náboženstvo, vlastné obyvateľstvo i ostatných Arabov. Od nového irackého režimu sa očakáva zodpovedná politika, zaručujúca základné slobody a rovnaké postavenie všetkých pred zákonom. Do okolitých štátov by úspešné etablovanie a konsolidácia takého režimu vyslali dôležitý psychologický signál: že za

problémy v regióne nie je zodpovedný ani Izrael, ani Amerika, ale domáci tyranskí a skorumpovaní diktátori.

Odvzdaním suverenity dočasnej irackej vláde a volaním po začatí demokratickej v arabskom svete prezident Bush začal proces analogický procesu, ktorý spustil Ronald Reagan. Podobne ako Reagan počas studenej vojny aj Bush dnes vníma boj proti terorizmu, nielen ako vojenský, ale hlavne ako ideologický konflikt. Oba ja prezidenti boli presvedčení o správnosti použitia „americkej ideológie“ – ideálov slobody a demokracie – ako nástrojov na potlačenie nepriateľa.

V súvislosti s vojnou v Iraku sa ozývajú hlasy, prevažne z tábora ľavicových kritikov, ktoré obviňujú Ameriku z imperialistických chýtok a honby po ovládnutí ropného bohatstva Blízkeho východu. Pravda je, že arabská ropa zohráva pre prežitie Západu ako takého kľúčovú rolu. Zatiaľ sme nevyňašli nijaký alternatívny zdroj, ktorý by plnohodnotne nahradil čierne zlato. Západ existenčne závisí od pravidelných dodávok ropy z tejto oblasti. USA čerpá väčšinu ropy z oblasti Strednej a Južnej Ameriky, či už z Venezuely, Mexika alebo Ekvádoru, a v budúcnosti sa chce orientovať na zdroje v západnej Afrike a v Rusku. Paradoxne, ropa ako faktor vo vojne zohrala významnú úlohu v Európe, najmä vo Francúzsku, a to pre zmluvné dohody o ťažení irackej ropy francúzskymi firmami. Navyše slovami P. Wolfowitza: „Ak by USA chceli získať neobmedzený prístup k zásobám irackej ropy, mohli sme tak urobiť už pred trinástimi rokmi.“

Douglas Feith v prednáške pred AEI ozrejmil stratégiu USA v Iraku takto: „Našu stratégiu je podporiť a umožniť irackému ľudu prevziať zodpovednosť za vlastné záležitosti vo všetkých oblastiach – politickej, ekonomickej, bezpečnostnej. USA netuží po kontrole územia, po vykorisťovaní irackého ľudu či prisvojení si ropných zdrojov. Chceme, aby si Iráčania sami riadili svoju krajinu.“³

Vojna proti Saddámovi Husajnovi mala niekoľko dôvodov. Prvotnými dôvodmi na napadnutie Iraku, ktoré verejne prezentovala administratíva, bolo vlastnenie zbraňového hromadného ničenia a možnosť ich predaja teroristickým skupinám, teda, inak povedané, vojna v Iraku bola prezentovaná ako súčasť širšej vojny s terorizmom. Medzi prvotnými dôvodmi pre inváziu do Iraku sa spomínala aj demokraticizácia regiónu prostredníctvom „zmeny režimu“. Tento dôvod bol však sčasti vinou vlády, ale i vinou novinárov zatlačený do úzadia. Aj P. Wolfowitz v máji 2003 povedal, že napriek tomu, že za politikou vlády voči Iraku stojí niekoľko dôvodov, „administratíva sa dohodla na jednom, a síce na zbraňoch hromadného ničenia, pretože to bol jediný dôvod, s ktorým súhlasili všetci“.⁴

Nezanebateľným faktorom však bolo odhodlanie Američanov zakročiť proti každému, kto pre nich predstavuje hrozbu,

a, samozrejme, vojenská a ekonomická sila, teda materiálne možnosti, ktoré im umožňujú intervenovať. Bushova vláda, vedomá si veľmocenské postavenia USA vo svete, jasne demonštrovala, že ona určuje agendu medzinárodných vzťahov. Vojna bola daná geostrategickou úvahou o tom, ako zmeniť nevyhovujúcu situáciu na Blízkom východe. Podľa nej by sa Irak po páde Husajnovkej diktatúry a nastolení prozápadného režimu mal stať prvou arabskou demokratickou krajinou a základňou šírenia slobody v regióne.

Podľa kritikov tejto vojny, resp. kritikov Bushovej zahraničnopolitickej línie, ostávajú skutočné motívy napadnutia Iraku zahmlievané a pred verejnosťou utajované. Slovami Georgea Sorosa: „Je možné odhaliť určité spojitosti a motívy, ale nie je možné s úplnou istotou identifikovať pravé motívy útoku, pretože o tých sa na verejnosti nikdy nediskutovalo.“

Dnes však nevie nikto s absolútnou istotou povedať, ako sa vývoj v Iraku skončí. Bushova vízia arabskej demokracie sa v Iraku buď v najbližších mesiacoch ujme, alebo rastúce spory a radikalizácia jednotlivých skupín obyvateľstva uvrhnú krajinu do chaosu, občianskej vojny a v konečnom dôsledku povedú k nástupu nového diktátora.

Samozrejme, v Iraku ide o viac ako len o stabilitu v oblasti Stredného východu. Ide o budúce smerovanie americkej zahraničnej politiky, amerického vodcovstva vo svete a v konečnom dôsledku o americkú bezpečnosť. Preto poradkyňa pre národnú bezpečnosť Condolezza Rice predniesla v auguste 2003 dôležitú reč, v ktorej apelovala na Američanov, aby si dali „generačný záväzok“ priniesť politické a ekonomické reformy do oblasti Stredného východu. Jej vystúpenie bolo silnejšie o poznanie, že reflektovala víziu prezidenta G. Busha a celej administratívy. V tej sa americké ideály a americké záujmy zlievajú do projektu, ktorý demokratizáciou Blízkeho východu zlepší životné podmienky ľudí v tomto regióne a zároveň zvýši národnú bezpečnosť USA.

Neúspech v Iraku by bol úderom všetkému, čo sa USA snažia vo svete dosiahnuť. Nedostatok zdrojov, resp. nevláda zo strany Američanov uvoľní potrebné prostriedky, môže viesť v budúcnosti ku katastrofe. Irak nemá nijakú historickú skúsenosť s demokraciou, navyše krajina je rozvrátená etnickými a náboženskými konfliktmi. Analytici preto varujú, že vo svetle týchto faktorov môže pokus o zavedenie demokracie viesť skôr k dezintegrácii štátu ako k stabilite.

V krajine chýba základná bezpečnosť ako civilného obyvateľstva, tak i vojakov medzinárodnej spojeneckej koalície. Je nevyhnutné posilniť hliadky na hraniciach so Sýriou a Iránom, posilniť stráženie verejných budov a infraštruktúry. V období, keď krajina prechádza zvýšenou politickou aktivitou, potrebuje pomoc pri budovaní demokracie a hlavne finančnú podporu. To

je daň, ktorú musí Amerika zaplatiť, ak svoj „generačný záväzok“ myslí vážne. „Dokončenie práce v Iraku je najvyššou prioritou tejto administratívy, preto musí zmobilizovať všetky zdroje, ekonomické i ľudské, a ako k prioritě sa k nej postaviť.“⁵

Vojna v Iraku sa stala testom medzinárodného systému a je oveľa viac otázkou nového svetového poriadku ako otázkou nového (možno demokratického) Iraku. Rola svetového policajta, ktorú dnes zohrávajú USA, však nie je nijakým spiknutím washingtonských neokonzervatívov ani ukážkou imperialistickej politiky. Práve naopak, táto úloha bola Amerike takpovediac vnútená sčasti aj pre neschopnosť EÚ. Je jediným možným spôsobom, ako zabezpečiť domácu bezpečnosť, ktorá je pre Američanov prioritou.

Vojna v Iraku sa stala testom americkej sily a jej úlohy vo svete a bude mať dôsledky pre iracký ľud, ako aj pre bezpečnostnú rovnováhu v Perzskom zálive. Americké víťazstvo sa bude merať aj podľa schopnosti a úspešnosti implementovať myšlienky slobody a demokracie v v bezpečnostne stabilizovanom a hospodársky skonsolidovanom Iraku. Ak USA v tejto úlohe uspejú ich postavenie lídra vo svete sa ešte posilní. Ak politika dnešnej administratívy prinesie výsledky, tak sa upevní aj vplyv neokonzervatívov na zahraničnú politiku USA.

SUMMARY

The author analyzes the influence of neo-conservatism on American foreign policy and implementation of the Bush Doctrine in Iraq. According to neoconservatives, America should take advantage of the fact that after the end of the Cold War it emerged as the world's sole superpower and became more involved in forming the world to its own picture. In the post 9/11 security strategy, the main focus is on Middle East and its democratization. The author maintains that Bush perceives war on terror not only as military but mainly as ideological conflict. Valášková refuses the criticism of "leftist intellectuals" that America behaves in imperialistic and profit (oil) seeking way. She believes, that the role of "world policeman" was enforced on America partly due to the inability of EU.

POZNÁMKY

¹ Kristol W. lecture, AEI annual dinner, Washington 1999

² Buchanan, P.: *Where the Right went wrong: How Neoconservatives subverted the Reagan Revolution and hijacked the Bush presidency*, pozri www.drudgereport.com

³ Feith, D.: *AEI Event on the war in Iraq*, Washington, 2004

⁴ Wolfowitz citovaný v S. Tanenhouse: „Bush brain trust“, *Vanity Fair*, júl 2003

⁵ Kagan, R., Kristol W.: *Do what it takes in Iraq* *Weekly Standard*, september 2003

Vladimír Tarasovič

IRAK – VÝVOJ BEZPEČNOSTNEJ SITUÁCIE PO SKOČENÍ VOJNOVÝCH OPERÁCIÍ V APRÍLI 2003

Ako predpokladala väčšina bezpečnostných analytikov, operácia *Iracká sloboda* sa neskončila poslednou vojenskou aktivitou spojencových síl, ale pokračovala druhou etapou, ktorej cieľom bola povojnová rekonštrukcia Iraku. Skúsenosti z Balkánu, Afganistanu, ale aj poznatky z doterajšieho priebehu druhej etapy operácie v Iraku ukázali, že jej úspešné zavŕšenie bude podstatne náročnejšie, než ukončenie bojových operácií.

Keď sa vojenské operácie v Iraku dostávali do záverečnej fázy Anthony H. Cordesman z Centra pre strategické a medzinárodné štúdie vo Washingtone, jeden z uznávaných analytikov na otázky Iraku zhrnul aspekty úspešnosti procesu obnovy Iraku do dvanástich bodov:

1. kvalita plánovania procesu na udržanie mieru a budovania irackej štátnosti spojencami na medzinárodnej úrovni;
2. účinnosť mierovej operácie v Iraku a úsilia priviesť iracké frakcie k spoločnej práci;
3. schopnosť zabrániť zasahovaniu susedov, minimalizovať regionálne súťaženie o možnosť vplyvu na Irak;
4. klady a zápory arabského a islamského ponímania vojny, ukončenia konfliktu a snáh o vybudovanie štátu;
5. odpoveď na prípadný postkonfliktný terorizmus;
6. rozsah humanitárnej a ekonomickej pomoci;
7. „desadimizácia“ štátneho systému;
8. všeobecné politické dosahy na región;
9. schopnosť reštrukturalizovať irackú ekonomiku z plánovanej na modernú ekonomiku;
10. právny status Iraku ako nového, resp. nástupníckeho štátu a vplyv dlhových, reparačných, pokračujúcich kontraktov a iných nepredvídaných okolností na jeho vývoj;
11. obnovenie irackého ropného priemyslu, jeho prebudovanie, modernizácia a expanzia;w
12. rola Iraku v OPEC.

Na priestore, ktorý mám k dispozícii, nemožno analyzovať, ako boli splnené všetky odporúčania A. Cordesmana, ale vo všeobecnosti sa dá povedať, že niektoré z nich nenašli dostatočný ohlas u tých, ktorí povojnový proces v Iraku plánovali, a dnes ich dôsledky znepriemňujú prácu tak dočasnej irackej vlády, ako aj koalíčných síl.

POLITICKO-PRÁVNÝ RÁMEC VÝVOJA V IRAKU

Budovanie irackej štátnosti a snaha o udržanie mieru v krajine aj po páde režimu Saddáma Husajna boli súbežnými procesmi budovania vzájomne súvisiacich systémov – politicko-právneho rámca nevyhnutného pre legalizáciu politicky do-

hodnutých potrebných demokratizačných postupov v Iraku, ekonomického systému a bezpečnostného systému potrebného na prevzatie čo najväčšieho rozsahu bezpečnostných garancií samotnými Iračanmi. Hodnotenie procesu budovania ekonomického systému prenechám ekonómom s poznámkou, že podľa môjho názoru celá ekonomická transformácia bola zúžená na ťažbu ropy. V ďalšej časti sa budem venovať analýze budovania bezpečnostného systému.

Skôr než prejdem k bezpečnostnému systému, budem sa v krátkosti venovať politicko-právnejmu rámcu. V krajine, založenej vo veľkej miere na kmeňových vzťahoch, na moci miestnych vodcov a s veľkým náboženským vplyvom je dosiahnutie politického konsenzu rozhodujúce pre akékoľvek snahy o zmeny.

Základ politicko-právneho rámca v Iraku tvoria tri kľúčové dokumenty z obdobia druhej polovice roku 2003 a prvej polovice 2004, ktoré okrem politických dohôd obsahujú aj časový harmonogram transformácie krajiny.

Prvým dokumentom bola Dohoda o politickom procese (z 15. 11. 2003), ktorá vytvorila široký časový priestor pre prechod Iraku od autoritatívneho k demokratickému režimu. Dohoda bola dosiahnutá medzi dočasnou Irackou vládou radou (Iraqi Governing Council - IGC) a Prechodnou koalíčnou správou (Coalition Provisional Authority - CPA). Plán sa však stretol s odporom niektorých Iračanov, predovšetkým najvyššieho irackého šítskeho náboženského vodcu Ajatollaha Ali al-Sistaniho, ktorý sa obával, že trvale platná ústava a na základe nej koncom roka 2005 zvolená vláda by mohli byť založené na nevolených, nelegitímnych základoch. Riešením sa nakoniec stalo rozdelenie prechodného obdobia do dvoch fáz. Počas prvej fázy bude Irak spravovaný stanovenými inštitúciami, ktoré majú zabrániť, aby sa uskutočnili také zmeny, ktoré by mohli mať negatívny dopad na dlhodobý vývoj v krajine; ich úlohou zároveň bude ustanoviť prechodné národné zhromaždenie a prechodnú vládu. Inštitúcie vytvorené na základe volieb začiatkom roka 2005 budú zodpovedné za návrh trvale platnej ústavy Iraku a za prípravu volieb na vy-

tvorenie riadnej vlády koncom roka 2005.

Tento dvojfázový proces bol začiatkom marca 2004 inkorporovaný do Zákona o prechodnej administratíve, najvyššieho zákonného ustanovenia do času prijatia trvale platnej ústavy koncom roka 2005. Nedostatkom Zákona o prechodnej administratíve bol fakt, že nevystihoval dostatočne prvú fázu prechodného obdobia (jún 2004 – január 2005), predovšetkým štruktúru vlády a mocenské rozloženie zložiek spoločnosti v rámci nej. Po aprílových a májových konzultáciách medzi L. Brahimiom – zvláštnym poradcom generálneho tajomníka OSN, P. Bremerom – americkým administrátorom v Iraku a Vládnou radou Iraku bol 1. júna 2004 prijatý Vládnou radou Iraku dodatok k Zákona o prechodnej administratíve, ktorý obsahoval štruktúru a rozdelenie moci v dočasnej vláde a zoznam kandidátov na posty prezidentskej úrovne, predsedníctva vlády a samotného kabinetu.

Dočasná iracká vláda prevzala zodpovednosť za riadenie krajiny 28. júna 2004, o dva dni skôr, než bolo pôvodne naplánované. Podľa vyjadrenia oficiálnych predstaviteľov Prechodnej koalíčnej správy a Dočasnej irackej vlády na skoršie prevzatie boli dva dôvody: dočasná vláda bola pripravená prevziať zodpovednosť za krajinu; existovali určité obavy z násilných útokov odporcov vývoja v Iraku 30. júna 2004, ktoré mohli viesť k podkopaniu autority novej vlády.

Prevzatie moci je len prvým krokom prechodu od koalíčnej okupácie k irackému riadeniu vlastnej krajiny. Prvou skutočnou skúškou transformačného procesu budú voľby naplánované na začiatok januára 2005. Ak sa nepodarí dodržať plánovaný termín volieb – a už sa objavujú prvé úvahy na ich preloženie na koniec januára – naruší to nielen transformačný proces v Iraku, ale ešte viac klesne dôvera samotných Iračanov k medzinárodnému spoločenstvu, ktorá je už dnes dosť nízka.

VÝVOJ BEZPEČNOSTNEJ SITUÁCIE V IRAKU

Bezpečnostná situácia po páde režimu Saddáma Husajna v apríli 2003 až po dnešok by sa dala diplomaticky nazvať ako veľmi krehká. Hlavnou črtou celého obdo-

bia boli násilnosti namierené proti koalícnym silám, medzinárodným civilným organizáciám a novým irackým politickým a bezpečnostným štruktúram. Vyznačovali sa síce nízkou intenzitou, ale dennou pravidelnosťou, umocňovanou ťažkými útokmi v intervaloch troch – štyroch mesiacov. Za celé obdobie po ukončení vojny sa nepodarilo koalícnym a irackým ozbrojeným silám nájsť efektívny spôsob obrany pred útokmi rebelov.

Jednou z príčin je aj skutočnosť, že útočníkov nemožno presne identifikovať hlavne pre veľkú fragmentáciu útočiacich bojových skupín (spájajú sa len pred konkrétnym útokom) a používanie asymetrickej taktiky (gerilová vojna, samovražedné útoky, ľudské štíty, civilné oblečenie a pod.). Po takmer ročných skúsenostiach koalícných síl z takto vedeného boja, porovnávaní taktiky a použitia technických prostriedkov je však zrejmé, že dominantné postavenie medzi militantmi nehrajú zahraniční žoldnieri, ale ozbrojené skupiny pochádzajúce z vnútra Iraku.

Najviac odporcov súčasného vývoja v Iraku pochádza z inštitúcií bývalého režimu Saddáma Husajna – bývalí členovia Irackej republikánskej gardy, regulárnej armády (rozpustená bola Koalícnou dočasnou správou v polovici roku 2003, a čo mnohí analytici považujú za jednu z kardinálnych chýb amerického administrátora P. Bremera), milície Sadámových fedajínov a ďalších bezpečnostných a spravodajských organizácií strany BAAS. Iracké zdroje uvádzajú, že dôvodom, prečo neklesá počet domácich odporcov súčasného vývoja v Iraku, ale skôr narastá je: lojalnosť k baasistickým cieľom; iracký nacionalizmus a religiózne dôvody.

Po prevzatí zodpovednosti dočasnou vládou síce v prvej fáze došlo k značnému poklesu násilnosti voči mnohonárodným silám, ale v nasledujúcich mesiacoch sa podstatne zvýšil počet útokov povstalcov a teroristov proti vládnym úradníkom, civilným dodávateľom, cudzincom a irackému obyvateľstvu. V súčasnosti ešte nemožno povedať, či dôvodom časového posunu násilných útokov bolo očakávanie prvých krokov dočasnej irackej vlády alebo nedostatok vycvičených bojovníkov al Zarkawih milície po jej rozprášení v apríli 2004. Trojmesačné intervaly medzi masívnymi útokmi al Zarkawih stúpcov, počnúc začiatkom tohto roku, dávajú za pravdu skôr druhému názoru. Dosvedčuje to aj nárast útokov proti mnohonárodným silám v auguste 2004 (v súčasnosti má v Iraku svoje jednotky 30 krajín, okrem USA, v celkovom počte okolo 23 000 osôb).

Je veľmi pravdepodobné, že útoky sa budú stupňovať aj v nasledujúcich mesiacoch a kulminovať budú pred prezidentskými voľbami v USA (2. 11. 2004) a pred januárovými voľbami v Iraku.

SITUÁCIA V IRAKU PO UKONČENÍ ŠÍTSKEHO POVSTANIA

Najvyšší náboženský predstaviteľ irackých šiítov ájatolláh Ali al-Sistani a šiitsky líder Muktada al-Sadr dosiahli 26. augusta 2004 dohodu o ukončení konfliktu v Nadžafe medzi al-Sadrovou milíciou (Mehdi Army) a irackými a americkými jednotkami, ktorý sa začal v apríli 2004. Kríza sa po niekoľkých mesiacoch dostala do patovej situácie, bez možnosti vyriešiť ju vojenskými prostriedkami. Al-Sadr sa ocitol v izolácii potom, čo sa nedočkal pomoci od žiadnej inej ozbrojenej skupiny irackých šiítov a Irán diplomaticky vyhlásil, že ho nikdy nepodporoval a nepomáhal mu. Práve vyhlásenie Iránu bolo podľa všetkého asi najväčším sklamaním pre al-Sadra, pretože snaha Iránu o vplyv na vývoj v Iraku je neodškriepiteľná, o čom svedčí aj vyhlásenie najvyššieho stratéga iránskej politiky Ali Akbara Hašemi-Rafsandžaniho, ktorý v polovici mája navrhol vyšším iránskym predstaviteľom, aby Irán vyslal do Iraku „dobrovoľníkov“ vykonať „kvalitné operácie“ proti americkým silám nachádzajúcim sa v samotnom srdci šiítov.

Na druhej strane takéto riešenie vnútorného konfliktu vyhovovalo aj dočasnej irackej vláde a USA. Dočasná iracká vláda mala obavy z použitia vlastných ozbrojených síl v Nadžafe nielen preto, že by sa boje odohrávali v šiitských svätyniach, ale predovšetkým pre ich vojenské schopnosti, a USA sa od počiatku vojenských akcií v Iraku vyhýbajú v maximálne možnej miere pouličným bojom, ktoré so sebou prinášajú najväčší počet obetí.

Podľa šiitských zdrojov dohoda medzi al-Sadrom a al-Sistanim obsahovala nasledujúce detaily: al-Sadrova milícia opustí svätýňu Imama Aliho; americké sily sa stiahnu z Nadžafu; al-Sadrova milícia zastaví bojovú činnosť v Nadžafe a inde v Iraku, jej členovia odovzdajú ťažké zbrane, ale môžu si ponechať osobné zbrane; Hawza náboženská polícia (Hawza Religious Police) bude strážiť svätýňu Imama Aliho rovnako ako ostatné svätýne a hrobku; al-Sadr vstúpi do politiky a zúčastní sa vo voľbách v januári 2005; všetci, ktorí boli počas nepokojov zajatí americkými a irackými silami resp. al-Sadrovou milíciou, budú prepustení.

Hoci al-Sadr nariadil svojej milícii odložiť zbrane hneď po dosiahnutí dohody, počas celého septembra 2004 dochádzalo k pravidelným útokom jeho stúpcov proti koalícnym a irackým silám. Až po septembrových sústredených operáciách amerických a irackých síl proti centrálnemu odporu vyhlásili predstavitelia al-Sadrovej milície, že s odovzdaním zbraní začnú 11. októbra 2004. Súčasnú postavu al-

Sadra, po jeho porážke v Nadžafe, nie je natoľko silné, aby mohol byť vedúcou postavou irackých šiítov. Al-Sadr už pred rokovaniami s al-Sistanim pochopil, že bez reálnej vojenskej podpory od ostatných militantných skupín v Iraku, jeho rebélia nepovedie k úspechu a zameral sa na čo najefektívnejšie využitie slabostí súčasnej dočasnej irackej vlády a odišiel so vztýčenou hlavou hľadať iné cesty, ako si vybojovať dostatočnú politickú pozíciu. Do pozície najvýznamnejšej politickej autority sa po Nadžafe dostal al-Sistani.

BUDOVANIE NOVÝCH IRACKÝCH OZBROJENÝCH A BEZPEČNOSTNÝCH SÍL

Proces budovania nových irackých ozbrojených a bezpečnostných síl (ďalej iracké bezpečnostné služby) sa začal v prvej polovici minulého roka po ukončení bojových operácií spojeneckých síl. Najväčšie problémy predstavovali ozbrojené sily, ktoré boli v polovici apríla 2003 takmer úplne dezintegrované. Na jednej strane hlavne pre masívnu dezerciu (veľká časť regulárnych ozbrojených síl bola konskripčného charakteru) a na druhej strane jednotky Republikánskej gardy a Špeciálnej republikánskej gardy boli väčšinou zničené v boji resp. z politického hľadiska nebolo vhodné v tom čase budovať ozbrojené sily na ich základe.

Celý proces budovania nových síl bol však veľmi pomalý a neboli dostatočne využívané ani finančné zdroje poskytnuté vládou USA.¹ Z plánovaných 18,4 mld. USD na celkovú obnovu Iraku sa za uplynulý rok vyčerpalo len 1,138 mld. USD, pričom k 30. 6. 2004 bolo vyčerpaných 400 mil. USD, k 1. 9. 2004 – 1,019 mld. USD a k 8. 9. 2004 spomínaná suma 1,138 mld. USD.

Uvedené údaje o časovom priebehu čerpania potvrdzujú názory mnohých expertov o chaose v tejto oblasti. Táto skutočnosť nadobudne ešte hrozivejšie kontúry, ak si uvedomíme, že z týchto peňazí bolo na budovanie nových irackých bezpečnostných síl použitých len 220 mil. USD z plánovaných 2,976 mld. USD na fiskálny rok 2004 a súčasné iracké bezpečnostné služby majú len okolo 40 % potrebných zbraní, menej ako jednu tretinu motorových vozidiel, okolo 25 % potrebných komunikačných prostriedkov a okolo 25 % potrebných osobných zbraní.

Okrem finančného poddimenzovania budovaného bezpečnostného systému Iraku zo strany koalície a hlavne USA existovali podľa štúdie Centra pre strategické a medzinárodné štúdie vo Washingtone aj ďalšie problémy s negatívnym vplyvom na bezpečnostnú situáciu v Iraku:

- nesprávny odhad počtu povstalcov

kých síl, ktorý bol odhadovaný len na asi 5 000 ozbrojencov aj napriek tomu, že iracké i americké spravodajské služby odhadovali ich počet na 15 000 – 35 000 ozbrojencov;

- kladenie veľkého dôrazu na pôsobenie zahraničných žoldnierov siete al-Káji-da, čo sa nepotvrdilo;

- nepodarilo sa dostatočne odzbrojiť iracké civilné obyvateľstvo a vyriešiť problém náboženských a iných milícií (až začiatkom júna 2004 sa podarilo dohodnúť s deviatimi skupinami o rozpustení ich milícií – cca 100 000 osôb). Tento proces by sa mal uskutočniť v priebehu budúceho roku a odhaduje sa, že asi 60 % by sa malo integrovať do irackých bezpečnostných služieb;

- snaha USA vybudovať v Iraku vlastné spravodajské služby, namiesto rozvíjania maximálnej spolupráce s irackými spravodajskými službami;

- nedostatočný výcvik nových bezpečnostných síl (po obsahovej stránke aj svojom dĺžkou). Súčasný výcvik regrútov do novej národnej gardy trvá len dva týždne a za vycvičenosť sa často považovala služba v bývalých ozbrojených silách, resp. civilné povolanie, čo v súčasných podmienkach nezodpovedá reálnym požiadavkám napr. na boj proti povstalcov v mestských aglomeráciách.

Napriek uvedeným skutočnostiam, ako aj denným útokom proti náborovým miestam pre nové bezpečnostné sily sa postupne začínajú objavovať prvé plody koalícieho úsilia v snahe vybudovať nové ozbrojené a bezpečnostné sily, ktoré by mohli v podstatne vyššej miere dohliadať na bezpečnosť irackého obyvateľstva. Nové Iracké bezpečnostné služby sú podriadené dvom silovým rezortom - ministerstvu obrany a ministerstvu vnútra.

Iracké ozbrojené sily, ktoré sú podriadené ministrovi obrany, tvoria: konvenčné (pozemné) sily; Iracká národná garda; zásahové sily; sily pre zvláštne operácie a sily pobrežnej obrany.

Podľa údajov zo správy veľvyslanca USA pri OSN Johna C. Danfortha zo 14. 9. 2004 má minister obrany Irackej dočasnej vlády k 10. 9. 2004 vo svojej podriadenosti viac ako 231 000 príslušníkov (v službe resp. vo výcviku).

Iracké bezpečnostné sily podriadené ministrovi vnútra tvoria: Iracké policajné sily, civilné zásahové sily a sily ochrany hraníc.

Súčasný počet irackej polície je okolo 86 000 osôb a výcvikom prechádzajú civilné zásahové sily, pohotovostné sily (pre mimoriadne udalosti) a sily na ochranu činiteľov a zariadení. Cieľovým stavom je počet okolo 135 000 policajtov. Zatiaľ najväčšie problémy majú sily ochrany hraníc, kde z predpokladaného počtu 32 000

osôb slúži v súčasnosti len okolo 14 000 osôb.

Zvláštnou kategóriou sú sily na ochranu činiteľov a zariadení, pretože sú v podriadenosti aj iných ministrov a vzhľadom na svoj nezanedbateľný počet okolo 74 000 osôb a súčasnosť a zrejme aj dlhodobu krehkú bezpečnostnú situáciu môžu zohrať tak kladnú, ako aj negatívnu rolu.

ZÁVER

Z analýzy vývoja bezpečnostnej situácie v Iraku od skončenia vojnových operácií v apríli 2003 možno vyvodit' niekoľko záverov: 1. nevydarené povstanie v Nadžafe sa považuje za ukončenie vojenskej a začatie politickej fázy riešenia problému budúceho postavenia majoritných šiitov v irackej spoločnosti. Tento vývoj zároveň ukázal aj posun americkej pozície od podpory dominantného postavenia šiitov v Iraku k vyváženejšiemu postaveniu všetkých zložiek irackej spoločnosti – predovšetkým však sunnitov, šiitov a kurdov;

Po druhé, irackí šiiti sa vyrovnali s vedúcou pozíciou al-Sistaniho, ktorý je zástancom politického riešenia problémov a akceptoval aj súčasnú pozíciu šiitov vo vláde. Jeho cieľom je dosiahnuť čo najširší politický priestor pre šiitskú komunitu.

Po tretie, začlenením mnohých predstaviteľov bývalej vládnej strany BAAS do prechodnej irackej vlády a ďalších vládných inštitúcií sa viditeľne znížila aj podpora gerile. To však neznamená, že guerillová vojna skončila. V krajine ešte stále existujú zvyšky tvrdého jadra bývalého diktátorského režimu, ktoré by chceli návrát do minulosti, a okrem toho tu pôsobia „profesionálni džihádisti“ z celého Blízkeho východu, ochotní uskutočňovať samovražedné útoky nielen proti mnohonárodným silám, ale aj proti domácejmu civilnému obyvateľstvu.

Po štvrté, od apríla 2004 sa oslabil aj činnosť džihádistov pod vedením Abu Musab al-Zarkaviho. Hoci sa objavili únosy a popravy, nemožno jednoznačne povedať, že to vykonali oni. Podľa niektorých zdrojov al-Zarkaviho odmietla podporovať aj al-Káji-da, ktorá presunula svoje záujmy do Saudskej Arábie, a materiálne ho odmieta podporovať aj sunnitské obyvateľstvo.

Po piate, hoci sa v súčasnosti usku-točujú guerillové operácie predovšetkým v strednej časti Iraku a v okolí Bagdadu, možno predpokladať, že s postupným približovaním sa termínu volieb v Iraku a z toho dôvodu aj nutnosti použiť ešte stále nedostatočné iracké bezpečnostné a ozbrojené sily na ich zaistenie sa guerillové akcie môžu presunúť do južnej časti Iraku s cieľom útočiť na ropovody, resp. pobrežné ropné terminály. 90 percent irackého ex-

portu ropy pochádza z ropných polí v Bas-re a jej okolí. Útoky môžu mať tak politické, ako aj kriminálne pozadie.

(Autor je pracovníkom Inštitútu bezpečnostných a obranných štúdií MO SR)

SUMMARY

The author analyzes the development of security situation in Iraq after the end of military operations in 2003. Tarasovič, together with most scholars in the field maintains, that the second phase of operation Iraqi Freedom – peacekeeping and restructuring – is a much more difficult and demanding task than military operations that took place in the first phase. It can also be said, that the importance of the second phase has been underestimated by those in charge. Thus, security situation has been very fragile. The attacks against coalition forces, international civil organisations and Iraqi structures have not been high in intensity, but in number. It is difficult to identify those attacking, since they use mostly guerilla warfare and asymmetric strategies. While number of attacks slightly decreased for a certain time after Iraqi Governing Council took power, after couple of weeks it again continued. Moreover, the security in the country also depends on number and effectivity of security structures – the other problem is then that most funds assigned for rebuilding of Iraq have not been used so far.

REFERENCIE

- Friedman, George. *Iraq after an Najaf, Strategic Forecasting, Inc.*, 27. 8. 2004
- Youngs, T. a Taylor, C. *Iraq: political and security issues at the handover, Hous of Commons Library, Research Paper 04/58*, 19. 7. 2004, <http://www.parliament.uk>.
- „Muqtada, al-Sadr. *From Radical Leader to Mainstream Politician?*, Strategic Forecasting, Inc., 20. 8. 2004
- The An Najif Deal*, Strategic Forecasting, Inc., 26. 8. 2004
- Geopolitical Diary: Wednesday, Aug. 25, 2004*, Strategic Forecasting, Inc., 26. 8. 2004
- Iraq: U.S., Mehdi Army Fighting*, Strategic Forecasting, Inc., 28. 8. 2004
- Global Market Brief: Iraqi Oil Flow and Limited Option*, Strategic Forecasting, Inc. 7. 9. 2004
- Armitrage*, R. L.: *Poznámky na konferencii pracovníkov*, Praha 15. 9. 2004
- Cordesman, A. H.: Inexcusable Failure – Progress in Training the Iraqi Army and Security Forces as of Mid-July 2004*, CSIS, 20. 7. 2004
- Danforth J. C.: Informácia pre BR OSN o Iraku*, 14. 9. 2004

POZNÁMKY

- ¹ 6. 11. 2003 podpísal prezident Bush zákon o poskytnutí 18,4 mld. USD na obnovu Iraku (IRRF - Iraq Relief and Reconstruction Fund) na obdobie september 2003 – september 2006.

Jozef Klavec

TERORIZMUS NA BLÍZKOM VÝCHODE

Vývoj terorizmu na Blízkom Východe prešiel od konca 60. a v priebehu 70. rokov minulého storočia viacerými zmenami. V tomto období sa vytvorilo viacero palestínskych skupín, v ktorých prebiehal aj vnútorný proces štiepenia na základe autority jednotlivých vodcov a sponzoringu viacerých arabských štátov, ktoré mali svoje vlastné politické záujmy.

Vytvorili sa tak viaceré radikálne skupiny, akou bol napríklad Ľudový front pre oslobodenie Palestíny, ktorý sa rozštiepil na tri časti. Jednou z nich bol Ľudový front pre oslobodenie Palestíny – hlavné vedenie, druhou Palestínsky oslobodzovací front a treťou odštiepeneckou skupinou Demokratický front pre oslobodenie Palestíny.

Najznámejšou odštiepeneckou skupinou bola Organizácia Abu Nidala, ktorá sa oddelila od Arafatom vedenej Organizácie pre oslobodenie Palestíny v roku 1974. Tento vnútorný proces štiepenia a zlučovania skupín, ktoré sa odmietali podriaďovať autorite Jásira Arafata a koordinovať teroristické akcie, sťažoval aj mapovanie činnosti, odhaľovanie prípravy jednotlivých akcií a zatýkanie účastníkov v rámci protiteroristických opatrení bezpečnostných služieb.

Skupina, ktorú viedol Abu Nidal, bola podporovaná Saddámom Husajnom. V Bagdade našiel Abu Nidal aj posledné útočisko. Na Blízkom východe boli vo výcvikových táboroch pripravované na gerilové a teroristické akcie aj kádre z teroristických skupín v západnej Európe, akými boli v Nemecku známa RAF, vo Francúzsku Priama akcia a iné podobné skupiny v západoeurópskych krajinách. Takýmto spôsobom sa vytvárala medzinárodná teroristická sieť, prostredníctvom ktorej prichádzala pomoc a podpora aj Írskej republikánskej armáde a iným skupinám. Tieto boli podporované prostredníctvom špeciálnych služieb štátov Varšavskej zmluvy. Podpora západoeurópskych teroristických skupín slúžila v období studenej vojny na prehľbovanie vnútornej destabilizácie členských krajín NATO a oslabovanie ich medzinárodného postavenia.

V tomto období prevažovala polovojská organizácia skupín s hierarchickým usporiadaním, naviazaným na autoritu vodcu. V ideologickej výbave teroristických skupín na Blízkom východe boli dominantné sekulárne ideológie arabského nacionalizmu, zmiešaného so socializmom a marxizmom-leninizmom.

MILITANTNÝ ISLAM A TERORIZMUS

V 80. rokoch minulého storočia sa stáva čoraz významnejšou súčasťou ideologickej výbavy radikálnych skupín militantný islam. Súvisí to s víťazstvom islamskej revolúcie v Iráne a s politickým zlyhaním režimov v arabských krajinách, ktoré sa

orientovali väčšinou na základe sekulárnych ideologických koncepcií a ktoré nedokázali naplniť očakávania obyvateľov. Uvoľnili takto priestor na to, aby sa splnenie týchto očakávaní spojilo s rešpektovaním tradičných hodnôt islamu. Tieto hodnoty, na rozdiel od historicky známeho fundamentalizmu a tradicionalizmu, sa v 90. rokoch a na prelome 20. a 21. storočia sformovali do militantnej až militaristickej podoby.

Takýto výklad bol inšpiráciou pre veľkú časť mladých ľudí, ktorí strácali svoju životnú perspektívu v dôsledku zlej ekonomickej a sociálnej situácie a trpeli pocitom zneistenia. Stali sa vďačným objektom manipulácie prostredníctvom siete mešít a *madrás* (náboženských škôl), v ktorých nadobúdali gramotnosť na základe účelovo vybraných citátov z jednotlivých súr Koránu. Takto formované kádre a aktivisti založili islamistické bojové skupiny, ktoré sa líšia od tradičných skupín zo 70. a 80. rokov minulého storočia. Dochádza aj k vnútorným organizačným zmenám, keď sa striktná hierarchická štruktúra uvoľňuje v prospech voľnejšej štruktúry buniek organizácie, ktoré majú aj vyšší stupeň autonómnosti pri príprave a uskutočňovaní jednotlivých akcií. Na palestínskych územiach sa súperom a konkurentom Arafatom vedenej Organizácie pre oslobodenie Palestíny stal Hamas a Islamský džihád pre oslobodenie Palestíny – ich strategickým cieľom je zničenie Izraela a vytvorenie moslimskej Palestíny.

Najčastejšou štruktúrou a názvom pre islamistické skupiny v rôznych štátoch arabsko-islamskej a islamskej oblasti je v súčasnosti Džama al-islamija (islamská skupina). Na severoafriockom pobreží sú tieto štruktúry aktívne najmä v Egypte a v Alžírsku. Egyptská islamská skupina sa zapísala do štatistík teroristických akcií útokom na skupinu turistov v hornom Egypte v roku 1997, keď zavraždili 62 ľudí, prevažne západoeurópskych turistov, ktorí boli na prehliadke pamiatok v Luxore. Na najnásilnejších akciách sa takáto organizácia podieľa v Alžírsku, kde je známa pod názvom Ozbroyená islamská skupina.

Dôležitým faktorom sformovania radikálnych bojových skupín a medzinárodných spojení medzi nimi boli štruktúry, ktoré vytvorili organizácie Moslimských bratov, ďalej to boli dobrovoľníci z islamských krajín, ktorí sa zúčastňovali na boji proti sovietskej okupácii Afganistanu v 80. rokoch 20. storočia. Stali sa všeobecne známymi ako „Afgánci“. Po skončení sovietskej

okupácie a víťazstve Talibanu v Afganistane si našli nového nepriateľa islamu, ktorým sa stali západné štáty, najmä USA a Izrael.

CHARAKTERISTIKA TERORISTICKÝCH SKUPÍN

V 90. rokoch minulého storočia sa v radikálnych palestínskych skupinách začali vytvárať organizačné štruktúry úderných skupín, pripravované vojenským krídlom organizácie. Hamas sformoval brigády Kásam (*Iz-al-Din al-Kásam*), ktorých členovia sa podieľajú aj na samovražedných útokoch proti izraelským cieľom. Hamas má permanentne pripravených okolo 250 dobrovoľníkov nasamovražedné útoky.

Organizácia Palestínsky islamský džihád (*Harakat al-Džihád al-Islami al-Filastini*), ktorú sformovali palestínski študenti v Egypte, vytvorila podobné organizačné štruktúry brigád, ktoré sú jej podriadené. Sú známe ako Jeruzalemské brigády.

Arafatom vedená PLO aj v dôsledku konfrontácie v súvislosti s bojom o mocenský vplyv v palestínskom odbojovom hnutí s Hamasom a Islamským džihádom vytvorila organizáciu Tanzim, jej členovia sú predovšetkým mladí palestínski radikáli, rešpektujúci vodcovské postavenie Jásira Arafata. Táto organizácia sformovala v rámci svojich štruktúr Brigády mučeníkov al-Aksa.

Pre tento proces je charakteristické, že hierarchická štruktúra radikálnych organizácií, tak ako je známa zo 70. a 80. rokov 20. storočia, sa uvoľňuje a prechádza k väčšej samostatnosti do značnej miery autonómnych buniek v rámci organizácie.

Nie je to len al-Káida, ktorú založil Usama bin Ládín, inšpirovaný palestínskym príslušníkom organizácie Moslimskí bratia (*Ichwan muslimin*) šejkom Azamom. Táto organizačná štruktúra predstavuje kvalitatívny prerod vo formovaní teroristických organizácií. Nejde ani tak o organizáciu, skôr o sieť buniek, vytvorených nielen v arabskom-islamskom svete, ale aj v iných oblastiach, ktorá má vlastné organizačné ústredie al-Káida (Základňa). Okrem buniek nadväzuje aj voľnú spoluprácu s regionálnymi radikálnymi a teroristickými organizáciami, pomocou ktorých zabezpečujú realizáciu jednotlivých akcií, významných pre strategické ciele organizačného centra.

TERORISTICKÉ SKUPINY V IRAKU

Po páde Saddáma Husajna a páde baathistického režimu v Iraku v roku 2003 sa v diverzifikovanej štruktúre etnického a náboženského zloženia Iraku vytvorili povstalecké a teroristické skupiny, ktoré prevzali organizačnú schému brigád. Takými sú Brigády abú Háfiza al-Masriho, alebo Islamská armáda Iraku a organizácie, ktoré vytvorili bývalí členovia baathistickej strany, príslušníci elitných polovojenských a policajných oddielov.

Okrem toho je na teroristickej scéne prítomný aj operatívny náčelník al-Káidy v Iraku Abu Musa Zarkáwí, pôsobiaci prostredníctvom organizácie Jednota a svätá vojna (Tawhíd-e-Džihád). Táto organizácia pôsobí predovšetkým medzi sunnitskými moslimami na území severne od Bagdadu, známom ako Sunnitský trojuholník. Základňu má v meste Falúdža. Jej príslušníci a členovia kománd však prenikajú aj do Bagdadu, do oblasti Haifskej ulice, ktorá je miestom najčastejších teroristických útokov, ostreľovania zo zálohy, alebo klasických pouličných bojov. Tu sa dostávajú spolu s príslušníkmi šíitskej ozbrojenej organizácie (Mahdího armáda), podriadenej ambicióznemu šíitskemu duchovnému Muktadovi al-Sadrovovi do ozbrojených konfliktov s americkou a tvoriacou sa irackou armádou.

Organizácia Tawhíd-e-Džihád, vedená Zarkáwim, predstavuje v rámci irackých radikálnych teroristických organizácií vonkajší prvok, pretože svoje akcie uskutočňuje v súlade so strategickými zámermi Usámu bin Ladina a al-Káidy. Členmi Tawhídu sú mnohí príslušníci iných štátov z arabsko-islamskej oblasti. Táto organizácia uskutočňuje najkrutejšie teroristické akcie, spojené s únosmi civilistov a s vraždami. Najčastejším prostriedkom je odrezávanie hláv zajatých rukojemníkom a videozáznam týchto brutálnych vrážd, ktorý sa prostredníctvom televízie al-Džazíra, al-Arabía alebo webovej stránky organizácie dostáva do celého sveta. Rovnako aj Mahdího armáda využíva vo svojich útokoch proti irackej armáde a koalíčným silám civilné obyvateľstvo ako ochranný štít.

Potvrdzujú to aj záznamy telefonických rozhovorov s členmi týchto organizácií, ktoré sa v oblasti Haifskej ulice v Bagdade dostávajú do ťažkých bojov s americkou a irackou armádou. V jednom telefonickom rozhovore so spravodajcom týždenníka Time príslušník Tawhíd-e-Džihád hovorí: „Už sme prekľzli. Ostatní išli do svojich domovov. Nikto ich nenájde. Sme v bezpečí.“

Po skončení prestreliek a pouličných bojov, keď ich priestor opúšťajú jednotky americkej a irackej armády, sa ozbrojení radikáli vracajú vo večerných a nočných hodinách do pôvodných pozícií. Zarkáwí sa snaží samovražedné teroristické atentá-

ty a odrezávanie hláv rukojemníkov interpretovať cez víťazné ozbrojené stretnutia moslimov v období života proroka Mohameda. Také je aj prvé víťazstvo v ozbrojenom boji, keď jeho stúpenci prepadli obchodnú karavánu Kurajšovcov, ktorá smerovala zo Sýrie do Mekky. V histórii klasického islamu je známa ako bitka pri Badre alebo víťazstvo pri Badre.

VPLYV MILITANTNÉHO ISLAMU V IRAKU

Pozícia Zarkáwího a jeho skupiny v sunnitskom prostredí v Iraku nie je jednoduchá. Jeho taktika a spôsoby uskutočňovania ozbrojených akcií aj strategické závery kritizujú viaceré sunnitské autority. Najmä Harít al-Darím, predseda autoritatívnej sunnitskej organizácie Asociácia moslimských učencov, kritizuje stínanie hláv rukojemníkov a je proti zámeru vybudovať z Iraku teokratický štát napríklad v takej podobe, ako bol Afganistan za vlády Talibanu.

Radikálne sunnitské nacionálne skupiny tvrdia, že sa chcú podieľať na moci v nezávislom demokratickom Iraku. V protiklade s tým jeden z významných veliteľov Zarkáwího organizácie a člen jej náboženského výboru odmieta vybudovanie štátu na sekulárnych princípoch a hovorí: „Každý štát postavený na sekulárnych princípoch je vo svetle islamského práva tyranským, nevereckým a rúhačským štátom. Ktokoľvek sa s ním stotožňuje, najmä vojaci a polícia, či už sú alebo nie sú dobrí moslimovia, môžu byť zavraždení, pretože nepredstavujú seba samých, sú prostriedkom v rukách tyranov. Dokonca aj zbožní moslimovia môžu byť zabití, aby bola potrestaná vláda, alebo ozbrojená sila USA. Ak majú neveriaci medzi sebou dobrých ľudí a náš boj proti nim si vyžaduje vyhladenie týchto dobrých ľudí, máme dovolenie zabiť ich, pretože je to príkaz Boží.“

Al-Darí, autoritatívna postava medzi sunniti v Iraku, podporuje finančne aj organizačne vytváranie bojových skupín, ktorých strategické závery sa líšia od cieľov Zarkáwího pokiaľ ide o budúcnosť Iraku. Nechcú sa podriaďiť jeho vedeniu, ani byť závislými od podpory medzinárodnej finančnej siete, pomocou ktorej al-Káida financuje činnosť regionálnych bojových útvarov, ktoré sa podriaďujú jej strategickým cieľom. Skupiny sunnitských nacionalistov považujú väčšinu členov Tawhíd-e-Džihád za cudzincov. Zarkáwí to kriticky al-Darímu vracia, keď ho nazýva zbabelcom, ktorý „akceptoval pokorenie“ a obviňuje ho z: „vystierania rúk k nepriateľovi“. Druhá strana kritizuje Zarkáwího najmä z toho, že jeho teroristické útoky proti civilistom pôsobia rozkladne na nacionalistické povstalecké skupiny.

Medzi radikálnymi skupinami šíitskej komunity v Iraku sa v súčasnosti dostala

do popredia ozbrojená organizácia šíitských povstalcov, známa ako Mahdího armáda, pomocou ktorej sa mladý a populárny klerik, tridsiatnik Muktada al-Sadr snaží po predpokladanom odchode koalíčných vojsk z Iraku získať rozhodujúci politický vplyv a na druhej strane eliminovať svojich oponentov a konkurentov, ktorými sú najmä šíitske skupiny, uznávajúce autoritu sedemdesiatnika ajatolláha Alí al-Sistáního.

Muktada al-Sadr si vytvoril základňu svojej podpory vo východnom Bagdade, keď ho po páde Saddáma Husajna premenoval na Sadrovo mesto. Bolo to premenovanie podľa mena jeho otca Ajatollaha Mohammeda Sadika al-Sadra, ktorý mal významné postavenie v náboženskom seminári v Nadžáfe. V roku 1999 ho dal Saddám Husajn popraviť. Jeho syn predstavuje v šíitskom náboženskom a politickom spektre radikálnu interpretáciu islamu, ktorá sa približuje názorom tvrdého jadra stúpencov islamskej revolúcie v Iráne a ralte, akú nastolil Taliban počas svojej vlády v Afganistane. Jeho súper ajatolláh Sistani predstavuje umiernenější názory na budúce usporiadanie Iraku. Obidvaja však majú záujem na tom, aby sa v irackej politike po páde Saddáma Husajna a odchode okupačných vojsk politicky presadila šíitska väčšina po desaťročiach trvajúcej nadvláde sunnitskej politickej elity.

Zo zahraničia podporujú takto orientované šíitske hnutie Irán a Výbor pre islamskú revolúciu v Iraku, ktorý je organizáciou irackých emigrantov žijúcich v Iráne.

(Autor pôsobí na FF UK v Bratislave)

SUMMARY

The author discusses in the article developments in terrorism in the Middle East in last decades. In the 60s and 70s the terrorist groups were mostly semi-military organisations dominated by ideologies of Arab nationalism mixed with socialism and marxism-leninism. In the 80s militant Islam starts playing a bigger role and at the beginning of 90. smaller groups with links to bigger organisations start to be formed. Author puts special focus on present Iraq, which is characteristic by small terrorist cells connected to (or claiming to be connected to) bigger organisations.

REFERENCIE

- Bodansky, Yossef. *Bin Ládin – Muž, ktorý vyhlásil válku Americe*. Pavel Mervart, 2002, Červený Kostelec.
- TIME: apríl, september 2004
- Jane s Intelligence Review č. 14, 2002
- Klavec, Jozef. *Terorizmus ako politický fenomén*, UK Bratislava 2004.
- Internationale Politik, október 2003, č. 10

Gnesotto, Nicole (ed.). *Bezpečnostná a obranná politika EÚ (EU Security and Defence Policy)*. Paríž: Inštitút bezpečnostných štúdií EÚ, 2004.

Nová publikácia z dielne renomovaného parížskeho inštitútu ponúka čitateľovi ucelený prehľad vývoja Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky (ESDP) počas prvých piatich rokov jej formovania (1999 – 2004). Prvá a rozsiahlejšia časť publikácie sa venuje ESDP z analytického hľadiska a skúma jej rôzne aspekty. Približuje históriu vytvárania ESDP, jej fungovanie a inštitucionálny dizajn. Rozsiahly priestor venuje genéze Petersburských úloh a relevantným nástrojom krízového manažmentu. Zameriava sa na otázku vojenských spôsobilostí, na výrazné nedostatky, ktorými EÚ v tejto oblasti trpí, a v neposlednom rade približuje iniciatívy na zlepšenie vojenských nástrojov krízového manažmentu. Publikácia tiež analyzuje problematiku operácií realizovaných v rámci ESDP mimo teritória členských štátov EÚ a venuje sa i kľúčovej otázke vzťahov EÚ a NATO a perspektívam ich budúceho vývoja.

Druhá časť publikácie sa skladá z príspevkov predstaviteľov vlád a parlamentov členských krajín EÚ, ako aj z článkov politikov, novinárov a riadiacich pracovníkov EÚ. Popri analytických statiach ich vklad predstavuje odlišný avšak rovnako zaujímavý uhol pohľadu na charakter a vývoj ESDP po roku 1999.

■ ■ ■

Lindley-French, Julian a Franco Algieri. *Európska obranná stratégia (A European Defence Strategy)*. Gutersloh: Bertelsman Foundation, 2004.

Autormi tejto publikácie sú dvaja renomovaní experti na problematiku Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky. Ich práca je úvahou o obsahu koncepcného dokumentu, ktorý by mal nadväzovať na Bezpečnostnú stratégiu EÚ schválenú v decembri 2003. Malo by ísť o Európsku obrannú stratégiu, ktorá by konkretizovala Bezpečnostnú stratégiu EÚ a *de facto* by interpretovala spôsob jej implementácie v praxi. Za týmto účelom analyzujú

rolu EÚ ako bezpečnostného aktéra a ponúkajú svoju víziu využitia všetkých relevantných nástrojov krízového manažmentu (diplomacia, hospodárska spolupráca, rozvojová pomoc, spravodajské služby, polícia, ozbrojené sily). Svoje argumenty opierajú o najaktuálnejšie trendy v modernom bezpečnostnom myslení, ktoré vnímajú vojenskú aj nevojenskú bezpečnosť ako jeden komplex.

Podľa autorov by Európska obranná stratégia mala obsahovať detailný zoznam všetkých typov vojenských a nevojenských misí, ktoré bude EÚ s najväčšou pravdepodobnosťou realizovať v období rokov 2005 - 2015. Na základe týchto predpokladaných misí by sa mala formovať aj obsahová náplň Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky v zmysle rozvoja vojenských a civilných nástrojov krízového manažmentu. V tomto kontexte venujú zvláštnu pozornosť vojenským spôsobilostiam, nakoľko obaja autori uznávajú, že práve v nich má EÚ najväčšie slabiny.

Únia by teda podľa Lindley-French a Algieriho a mala disponovať početne obmedzenými avšak dostatočne akcieschopnými expedičnými jednotkami, ktoré by zvládli pôsobenie v zahraničných krízových a konfliktných oblastiach. Len za tohto predpokladu sa EÚ stane dôveryhodným bezpečnostným aktérom, ktorý môže aktívne presadzovať svoju strategickú koncepciu „asertívneho multilateralizmu“. Aby sa EÚ stala globálne rešpektovaným hráčom, musí v horizonte roku 2015 disponovať vojenskými aj nevojenskými nástrojmi krízového manažmentu, ktoré budú schopné čeliť všetkým súčasným aj budúcim bezpečnostným hrozbám. Publikácia je doplnená širokou škálou príloh, ktoré poskytujú faktografické údaje o viacerých charakteristikách Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky.

■ ■ ■

Ondrejcsák, R. a Štátný, M. *Postoje Francúzska, Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska, Nemecka a Spojených štátov amerických k Európskej bezpečnostnej a obrannej politike*. Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR, Friedrich Ebert Stiftung, Inštitút pre verejné otázky: Bratislava, 2004

Cieľom publikácie bolo poskytnúť komplexný pohľad na korene a vývoj postojov skúmaných krajín k Európskej bezpečnostnej a obrannej politike (ESDP). Autori sa pokúsili identifikovať najdôležitejšie aspekty a špecifiká postojov, a ich vplyv na vývoj ESDP. Výber analyzovaných štátov nie je náhodný, keďže cieľom bolo zistiť postoje štátnych aktérov s najväčším vplyvom na súčasnosť a ďalšie smerovanie ESDP. Vzhľadom na skutočnosť, že Európska únia sa stáva v zahraničnej a bezpečnostnej politike čoraz dôležitejším aktérom, sú tieto poznatky relevantné aj pre formovanie postojov Slovenskej republiky k ESDP.

■ ■ ■

Valášek, T. a Gyarfášová, O. (eds.) *The „Easternization“ of Europe’s Security Policy*. Inštitút pre verejné otázky: Bratislava, 2004.

V čom sa líši bezpečnostná filozofia nových členov EÚ od zvyšku Európy? Aký dosah bude mať rozšírenie únie na jej schopnosti formulovať spoločnú bezpečnostnú a obrannú politiku? Je aliancia krajín strednej Európy a Spojených štátov dlhodobou skutočnosťou, alebo je možné, že vzťahy prudko vychladnú ako tomu bolo v prípade Španielska a Nemecka? Týmto otázkam sa venuje nová kniha z dielne Inštitútu pre verejné otázky a bruselskej pobočky amerického Centra pre obranné informácie (*Center for Defense Information*) Tím autorov ponúka analýzu nielen momentálnej bezpečnostnej filozofie krajín Vyšehradskej štvorky (V4), ale aj zdrojov ich zahraničnej a bezpečnostnej politiky (úloha verejnej mienky, elít, atď.) V knihe sa tiež objavuje úvaha o možnosti opakovania nemeckého alebo španielskeho scenára; hlavne v súvislosti so Slovenskom a s narastajúcou antiamerickou rétorikou strany Smer. Na záver autori popisujú skúsenosti s doterajším pôsobením krajín V4 na pôde EÚ. Používajú síce skeptický tón ale prihládajú na objektívne rezervy v rozpočte a v počte ľudí zapojených do procesu formovania zahraničnej a bezpečnostnej politiky nových členských štátov.

■ ■ ■